

АТАНАС СВИЛЕНОВ

ПОСЛЕСЛОВ

chitanka.info

В съзнанието на хората от по-старото поколение заглавието „Знахар“ събужда спомените за едноименния полски игрален филм, който при показването си у нас (премиерата е през 1940 г.) има огромен успех. Така щастлива е съдбата му и в редица други страни, като триумфът започва от родината, където той за целия период до Втората световна война е касов рекордьор. А Полша, за разлика от България, е с развита, уважавана кинематография, достигнато е високо професионално равнище, завоюван е международен терен, спечелени са авторитетни отличия.

Така благодарение на филмовата творба, заснета по сценарий на Анатоли Щерн и поставена от режисьора Михал Вашински, тръгва по широкия свят и името на писателя Тадеуш Доленга-Мостович, чието литературно произведение е първоосновата на „Знахар“. Впрочем и сам той най-напред насочва замисъла си към киното, осъществява го под формата на кинодраматургичен текст, но факторите, към които се обръща, за да му дадат екранен живот, го отхвърлят. И Доленга-Мостович го преработва в книга. Интересът на читателите към нея е огромен. Колебанията на филмовите продуценти са преодоляни, те се надяват, че и екранизацията ще сподели същата благоприятна съдба, и не се лъжат. От това в крайна сметка печели и писателят, защото с универсалността на въздействието си, с лекотата да преодолява езиковите и националните граници киното само допринася популярността му да добие огромни размери.

Но премиерата на филма в Полша е през 1937 година. Скоро след това започва войната. Културните контакти секват. На преден план в съзнанието на хората излизат други проблеми. И полека-лека „Знахар“ се превръща в носталгичен спомен за „доброто време“, когато още го няма глада, няма я разрухата, няма я трагедията на стотици хора под ботуша на хитлеристкия завоевател.

Тадеуш Доленга-Мостович също е забравен. Той и без това не е сред първенците на полската литература, не е от фалангата на Сенкевич, Раймонд, Прус, Конопницка...

Но споменът е устойчиво нещо. В началото на осемдесетте години, когато в Полша голяма тревога предизвиква отдръпването на широката публика от националните културни стойности, когато салоните зееха полупразни при показването на редица нови филми, когато и в книжарниците стана някак неестествено безлюдно и тихо,

започнаха да се търсят пътища за активизиране на интереса, за съобразяване с промените, настъпили във вкусовите предпочитания. Оказа се, че едно от средствата е опирането на проверената традиция. Прекалената интелектуализация, използването на средствата на авангардисткото изкуство, приоритетът на есеистико-субективистичното повествование предизвикаха пораждането на своеобразен обратен комплекс у потребителите на културата, които зажадняха за класически последователната интрига, за разказа, наситен с динамизъм и пъстрота на епизодите, населен с колоритни и подробно обрисувани герои и зареден със силни емоции. В противовес на рационализирането на делника се роди тежнението към драматичните и даже фатални страсти, към сантименталната романтика, към остротата на мелодраматичните развръзки. И в големи тиражи се появиха бестселъри отпреди доста десетилетия, като „Прокажената“, пристъпи се и към екранизации по тях.

Тогава се възроди за нов живот и „Знахар“. Един от най-изявените майстори на съвременното полско кино, режисьорът Йежи Хофман, направи по романа на Доленга-Мостович филм през 1983 година. Той също беше показан у нас. Но не събуди възторг при цялото си неоспоримо далеч по-високо кинематографично равнище в сравнение с предшественика си от 1937 г. По-скоро ефектът беше, че започна митологизиране на някогашния културен факт, който от дистанцията на годините и обвит в лека носталгична мъгла привлече и по-младите поколения.

Но изваден от филмотечните лавици, „Знахар“ на режисьора Махал Вашинги не можеше да спечели нещо повече от признанието, че е с определено значение, разглеждан в исторически контекст. В него особено се откроява изпълнението на Казимеж Юношо-Стемповски в главната роля на професор Вилчур, което в голяма степен е освободено от иначе така характерната за онази предвоенна епоха прекалена театралност.

Но от новия прочит спечели литературният първоизточник на Тадеуш Доленга-Мостович. Оказа се, че словото не е така жестоко зависимо от превратностите на времето, от смяната на модите, от техническия напредък както киното. Книгата намери свои нови читатели, а с удоволствие я препрочитаха и ония, които се бояха да не

изглеждат смешни в собствените си представи, че някога са си позволявали да пролеят и по някоя сълза над страниците ѝ.

Разбира се, погрешно би било и да се преувеличават качествата ѝ, да се търси с късна дата едва ли не такава реабилитация, която да нареди създателя ѝ до прославените майстори на полската проза. Сега произведението е в ръцете на нашите читатели и те, уверен съм в това обективно и трезво ще я оценят. Тя е далеч от философската мащабност и социалната проникновеност на Сенкевич, Раймонд и Прус, от онова дълбоко прозрение в националната съдба на поляка, което така ни разтърсва, така ни обогатява нравствено и естетически. И все пак за мен и творбата на Тадеуш Доленга-Мостович е несъмнено добра литература. При цялата ѝ ограниченост в социалното звучене, което не ѝ позволява да достигне до обобщение за класовата непримиримотост и обществените взаимоотношения в тогавашна Полша, книгата все пак загатва за експлоататорската същност на буржоазната върхушка, за егоизма ѝ, за моралната ѝ нестабилност. Да не забравяме, че писателят се придържа към конвенциите на сензационно булевардното четиво, които са изградили определен стереотип у публиката, поради което и тя се насочва към него, търси да намери удовлетворение за ясни вкусови предпочитания. С тези условности Доленга-Мостович се съобразява, той владее стилистиката на това повествование уверено, държи ни в несекващо напрежение, но и не разказва небивалици, не съчинява неправдоподобни истории, а все пак изхожда от действителността около него. Той насища произведението си с атмосфера на хуманност, призовава за най-вече човешко съчувствие, поддържа вярата ни в доброто начало. Трябва също така да признаем, че той умее да извайва неповторими характери, че ни заставя да съпреживяваме съдбите им. Аз няма да се спирам специално и на такава все още за жалост актуална тема като неизживяното ни предубеждение към народната медицина, която също така деликатно присъствува в „Знахар“.

В заключение ще изразя становището си, че общуването на нашите читатели с книгата на Тадеуш Доленга-Мостович няма да е само едно емоционално развлечение, едно поглъщане на занимателна и динамична интрига, а и едно нравствено обогатяване. Също така ще бъдат разчупени някои прекалено едностранчиви представи за подобен род литература, отнасяна към второсортните естетически категории

още като се започне със „Скитникът евреин“ на Евгени Сю например. В пространството на художественото слово има място за повече разнообразие, нека бъдем по-широки, по-толерантни, за да не се чувства натискът на една елитарна диктатура, която с крайностите си може да отчужди читателите от така пъстрия, така разнообразен, така необятен свят на книгата.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.